

Jerzy Kalinowski – życie filozoficzne w zawieruchach XX wieku

Tłumaczenie Marek P. Prokop

Słowa kluczowe: Jerzy Kalinowski, tomizm, logika norm, filozofia prawa, metafizyka

Jerzy Kalinowski urodził się w 1916 roku w Lublinie, a zmarł w Dijon (Francja) w 2000 r. Jego ojciec był prominentnym prawnikiem we Lwowie i Lublinie, a matka była siostrą filozofa i logika Zygmunta Zawirskiego, ucznia Kazimierza Twardowskiego. Po ukończeniu w 1934 roku słynnego gimnazjum jezuickiego w Chyrowie, podjął studia prawnicze na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, podczas których Czesław Martyniak¹ zainteresował go problemami filozofii prawa. Jerzy Kalinowski, zmobilizowany w 1939 roku, wraz z armią polską znalazł się we Francji, gdzie podjął na nowo studia prawnicze w Poitiers. W tym okresie interesował się też

myślą św. Tomasza z Akwinu. Wróciwszy do Polski w 1947 roku obronił rozprawę doktorską z prawa na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, zatytułowaną *Teoria reguły społecznej i reguły prawnej Leona Duguit*, po czym zaczął wykładać filozofię prawa na Wydziale Prawa i Ekonomii KUL. Z czasem, pod wpływem lektury tekstów swego wuja, Zygmunta Zawirskiego, głównym przedmiotem jego zainteresowań naukowych stała się logika. Pierwszym ważnym owocem badań w tej dziedzinie była praca habilitacyjna pod tytułem *Logika zdań praktycznych*, przedstawiona na KUL-u w 1951 roku. Opracowanie tego zagadnienia okazało się jednym

---

Prof. Michel Bastit, profesor filozofii starożytnej i średniowiecznej oraz metafizyki na Uniwersytecie Burgundii w Dijon, członek Akademii Poincaré w Nancy.

¹ Czesław Martyniak (1906-1939) – uczeń Jacquesa Maritaina, wykładał na KUL-u prawo naturalne inspirowane tomizmem. Został rozstrzelany przez Niemców w Lublinie na początku II wojny światowej.

z pierwszych systemów logiki norm w tamtym czasie. I tak, w roku habilitacji Kalinowskiego, Fin Georg Henrik von Wright opublikował swoją *Deontic Logic*, a książka Kalinowskiego została opublikowana dwa lata później pod tytułem *Teoria zdań normatywnych (Théorie des propositions normatives)*. W 1952 roku komunistyczny rząd PRL zamknął Wydział Prawa i Ekonomii KUL, w wyniku czego Kalinowski przeniósł się na Wydział Filozofii, gdzie wkrótce został dziekanem. Funkcję tę sprawował do 1957 roku, czyli w okresie największego napięcia stalinowskiego terroru w Polsce. Starał się utrzymać funkcjonowanie wydziału pomimo zewnętrznych ataków administracyjnych i ideologicznych. Zatrudnił wielu nowych wykładowców, by zastąpić tych, którzy zostali usunięci przez reżim. Wśród nich znalazł się m.in. metafizyk Mieczysław Albert Krąpiec oraz etyk Karol Wojtyła. W wyniku starań Kalinowskiego wydział wzbogacił się o wykłady z epistemologii i filozofii przyrody. Zorganizował także (półprywatne) seminarium metodologii filozofii, w którym uczestniczyli studenci wyższych lat oraz wykładowcy – zwłaszcza

logicy, a także metafizycy i historycy, np. Stefan Swieżawski. Organizował i prowadził spotkania naukowe, na których analizowano m.in. oryginalne teksty Arystotelesa i św. Tomasza z Akwinu.

W 1958 roku z powodu rozlicznych trudności spowodowanych przez władze państwowe opuścił Polskę i osiedlił się we Francji. Zaczął wykładać filozofię w Instytucie Katolickim w Lyonie i równocześnie przygotowywał habilitację z filozofii, którą obronił w 1968 roku pt. *Le problème de la vérité en morale et en droit (Problem prawdy w moralności i prawie)*². Jako pracę dodatkową przedstawił publikację *Querelle de la science normative (Spór o nauki normatywne)*. Z powodu rozruchów studenckich, jakie wybuchły w tym czasie na uniwersytetach francuskich, nie przyjął etatu zaproponowanego mu na Sorbonie i wybrał badania naukowe w Centre Nationale de Recherches Scientifiques (Narodowe Centrum Badań Naukowych). Badania te związały go z Centre de Philosophie de Droit (Centrum Filozofii Prawa), kierowanego przez Michela Villeya, który stał się jego przyjacielem i współpracownikiem³.

I. Dobrze rozumować, by dobrze działać (K1 i K2)

Polska filozofia uniwersytecka była mocno naznaczona rozwojem studiów lo-

gicznych. Od czasów Kazimierza Twardowskiego (1866–1938), wielkiego

² Przyczyną przygotowania ponownej habilitacji było nieuznanie przez władze francuskie polskiej habilitacji.

³ Kompletną bibliografię wraz z kilkoma pracami o Autorze można znaleźć w: Jerzy Kalinowski: *logique et normativité, Philosophia Scientiae* 2006, vol.10, cahier I, Kimè, Paris (bibliografia J. Kalinowskiego na ss. 195–221); w literaturze polskiej sylwetka Kalinowskiego dość wyczerpująco jest przedstawiona przez T. Kwiatkowskiego, *Kalinowski Jerzy Dominik Maria*, w: *Encyklopedia Filozofii Polskiej*, t. 1, Lublin 2011, s. 615–618.

filozofa lwowskiego, dominowała idea filozofii ścisłej, wywodzącej się od Franciszka Brentano, arystotelika, wychowanego na filozofii scholastycznej. Kalinowskiego refleksja nad logiką norm (określenie to wolał od określania „logika deontyczna”, promowanego przez G. H. von Wrighta) zakorzeniła się w tradycji logiki szkoły lwowsko-warszawskiej, jako że była już używana przez recenzentów jego pracy doktorskiej, mianowicie Tadeusza Kotarbińskiego i Jerzego Słupeckiego. W tej pracy zaprezentował system logiki norm (K₁, później dopełniony przez K₂).

System Kalinowskiego odnosi się do zdań normatywnych, używanych przez prawników i etyków. Chodziło mu przede wszystkim o zbadanie ich racjonalności. W pierwszej wersji, w rozprawie habilitacyjnej z 1951 roku, Kalinowski wskazał na pięć relacji normatywnych, które można sformułować następująco: „musi zrobić”, „musi nie zrobić”, „ma prawo zrobić”, „ma prawo nie zrobić”, „może zrobić” (i w domyśle „może nie zrobić”). Później, w systemie K₂, pod wpływem Roberta Blanchégo z Tuluzy, wprowadził szóstą relację, którą można sformułować: „powinien zrobić lub powinien nie zrobić”. System K₁ można odczytać w dwóch perspektywach, mianowicie matrycowej lub aksjomatycznej, natomiast system K₂ jest aksjomatyczno-dedukcyjny.

Aby mógł mieć miejsce wolny wybór, Kalinowski korzysta w logice normatywnej z analogii wyciągniętej z logiki modalnej. Inspiracją do tego była logika trójwartościowa Jana Łukasiewicza.

Między koniecznością a niemożliwością znajduje się możliwość. A to pozwala na zrozumienie, że jeżeli pewne akty są z konieczności dobre lub złe, to inne są neutralne, gdy są ujęte abstrakcyjnie, lecz stają się dobre lub złe *in concreto*.

Jerzy Kalinowski chciał, aby jego systemy nie były wyłącznie teoretycznymi konstruktami, lecz aby za ich pomocą można było opisać praktyczną działalność prawników i etyków. Pisał: „Potrzeba przede wszystkim, aby logicy deontyczni pozbyli się apriorycznej twórczości takich formalizmów, jakie tworzą matematycy, aby nie poświęcali swego wysiłku logice, którą nazwalibyśmy «logiką-konstrukcją», lecz aby zobowiązali się do praktykowania «logiki-poznania», to znaczy, żeby poznawali realne i logiczne fundamenty etyki, prawa i techniki – żeby wymienić tylko te trzy podstawowe dziedziny norm i wnioskowań normatywnych⁴.”

Prawo i zasady prawne są tu rozumiane przez Kalinowskiego jako normy przyzwalające i zabraniające. Był to temat często podejmowany w dyskusjach z Michelelem Villeyem. Logika bowiem, charakterystyczna dla polskiej tradycji, odnosi się do rzeczywistości, a nie do fikcji. W kontekście tego jednak pojawiało się pytanie o samą rzeczywistość. To pytanie doprowadziło Kalinowskiego do dyskusji z uczniami Stanisława Leśniewskiego, którzy ograniczali rzeczywistość do rzeczy (reizm), ale z którymi zgadzał się, przyjmując – jak oni – anty-platonizm jako przeciwstawienie się Bertrandowi Russellowi. Odnosząc się do rzeczywistości w zdaniach nor-

⁴ G. Kalinowski, *La logique des normes*, Paris 1972, s. 202.

matywnych, systemy K₁ i K₂ wywodzą się z logiki norm, a nie z logiki narzuconych wypowiedzi, dlatego nie tworzą logiki deontycznej. Na ten temat Kalinowski przeprowadził długą dyskusję z von Wright'em, podczas której podkreślił poznawczy (*cognitivist*) charakter swojej logiki w przeciwieństwie do logiki von Wrighta, która pozostawała woluntarystyczna: „Von Wright deklaruje się jako zwolennik anty-poznawczy (*non-cognitivist*). Wnioskuje więc, że pojęcia logiki przekraczają dziedzinę prawdy”⁵. Natomiast Kalinowski twierdzi, że „jakikolwiek mógłby być w nas związek irracjonalnego z racjonalnym, nawet wpływ pierwszego na drugi, moralność i związane z nią prawo są realnym poznaniem i jako takie chcieliśmy je ukażać; na pewno są poznaniem specyficznym w tym sensie, że są poznaniem dobra i zła, ale jednak poznaniem inte-

lektualnym i z tego powodu podpadającym pod kategorie prawdy i fałszu”⁶.

Nie ma więc dla Kalinowskiego bariery między tym, co jest, i tym, co powinno być. Takie wnioski wyciąga Kalinowski z analogii, jaką św. Tomasz przeprowadza między pierwszymi zasadami rozumu teoretycznego i zasadami rozumu praktycznego (prasumienia): istnieją więc wśród pierwszych zasad etyki i prawa – *bonum est faciendum*, ... „takie zasady, które określa jako analityczne (*per se nota*), ale analityczne *a posteriori*, czyli o podstawach ontycznych, odkrytych eksperymentalnie”⁷. W tym punkcie jednocześnie zbliża się i dystansuje nasz filozof wobec koncepcji prawa stanowionego i prawa naturalnego w ujęciu Johna Finnis’a, gdyż według Kalinowskiego „filozofia moralna jest skutkiem «metafizyki» i «przesłanką» życia”⁸.

2. Drogi do realizmu ontycznego

Równolegle do prac z metafizyki, o których jeszcze będziemy mówić, Kalinowski kontynuował swoje badania nad logiką normatywną i nienormatywną. Dzięki przetłumaczeniu i skomentowaniu prac Stanisława Leśniewskiego, którego logika jest bardzo interesująca ze względu na realistyczne jej ujęcie (choć trochę nominalistyczne), Kalinowski przyczynił się do spopularyzowania tego polskiego logika we Francji.

Podjmując badania w dziedzinie logiki norm, Kalinowski zawsze zachowywał opcję ontologiczną w sensie metafizyki realistycznej. I tak, rozwijając refleksję nad semiotyką, starał się uniknąć niebezpieczeństwa szkotystycznego – dominacji sensu, jak i błędu okhamowskiego – dominacji znaku: „Znaczenie (*signification*) – pisał – jest funkcją, którą pełni znak (wyrażenie) w języku ze względu na pojęcie, sąd lub ciąg sądów ... Natomiast oznaczanie (*désignation*),

⁵ Tenże, *La logique déductive*, Paris 1996, s. 102.

⁶ Tenże, *Le problème de la vérité en morale et en droit*, Lyon 1967, s. 272.

⁷ Tenże, *Initiation à la philosophie morale*, Paris, 1966, p. 197.

⁸ Tamże.

gdy zmienia się ujęcie oznaczania z jego właściwej treści, a używa się w jego miejsce pojęcia znaczenia, jest funkcją, którą spełnia znak (wyrażenie) w języku albo ze względu na jakiś byt (bytowanie) lub stan realnej rzeczy, albo ze względu na jakiś przedmiot lub stan rzeczy czysto intencjonalnej⁹.

Ta odwołująca się do realizmu i do tomizmu teoria doprowadziła Kalinowskiego do przeciwstawienia się nadużywaniu redukcji fenomenologicznej. W związku z tym musiał też określić swoje stanowisko wobec filozoficznego dzieła swego kolegi i przyjaciela Karola Wojtyły, późniejszego papieża i świętego, Jana Pawła II, którego, gdy był dziekanem, przyjął do pracy na KUL. Pomimo przeróżnych prób interpretowania bardzo krytykowanej książki Wojtyły *Osoba i czyn*, Kalinowski wskazywał na zasadniczo tomistyczny charakter tej pracy. W perspektywie realistycznej i tomistycznej podkreślał, by odwoływanie się autora *Osoby i czynu* do świadomości zrozumieć jako sumienie kontemplatywne, a nie aprioryczną i subiektywną świadomość.

Twórczość metafizyczna Jerzego Kalinowskiego znalazła pełny wyraz w książce zatytułowanej *Nieosiągalna metafizyka (L'impossible métaphysique)*¹⁰. Oczywiście sam tytuł należy zrozumieć *cum grano salis* (z odrobiną sceptycyzmu). Autor pragnie wykazać, że całkiem możliwe jest osiągnięcie poznania bytu jako bytu bez wyrzekania się ani rygoru rozumowań, ani podstaw eksperymental-

nych. Według Kalinowskiego metafizyka, odrębna od logiki, jest tożsama z filozofią; natomiast filozofia przyrody ma trudności ze znalezieniem sobie miejsca w tym schemacie. W pierwszej części tego dzieła przedstawione są podstawowe zarzuty postawione metafizyce kolejno przez Hume'a, Kanta, neopozytywistów (przede wszystkim Carnapa), marksistów i w końcu Heideggera. Argumenty każdego z tych autorów lub szkół są szczegółowo przedstawione i analizowane, a następnie formułowane są na nie równie precyzyjne odpowiedzi. Warto zauważyć, m.in., że Kalinowski prezentuje Heideggera jako głosiciela projektu filozofii, którego nie da się zrealizować, gdyż wszelkie podejście intelektualne do bytu jest tam z góry uznane za problematyczne. To, co charakterystyczne dla wszelkiej krytyki metafizyki, to nieufność wobec możliwości ludzkiego intelektu, uznanie, że nie można dojść do metafizyki, która będzie poznaniem pewnym. Podejście Kalinowskiego jest wprost przeciwne, gdyż poszukiwał tego, co często nazywał „wiedzą metafizyczną” (*une métaphysique-savoir*).

Nie pominął również odnotowania niezrozumienia różnicy między religią, która jest postawą, a metafizyką, będącą poznaniem. Kalinowski nie miał także trudności w wykazaniu, że Heideggerowskie krytyki onto-teo-logii były zasadne w stosunku do metafizyk Spinozy czy Leibniza, lecz nie odnosiły się do myśli św. Tomasza z Akwinu, dla

⁹ Tenże, *La logique déductive*, Paris, 1996, p. 19-20. Kalinowski twierdzi, że utożsamiając lub zamieniając 'znaczenie' na 'oznaczanie' wskazujemy zawsze na pojęcia, sądy..., a nie na realne byty czy w pewnym sensie 'realne' stany intencjonalne [przyp. M.P.P.].

¹⁰ Paris 1981.

którego ściśle postępowanie intelektualne zawsze pozostawało związane z poznaniem bytu. Święty Tomasz, podkreślał Kalinowski za Gilsonem, „uważa Boga za bytującego, za Bytowanie, za *ens primum*, za Tęgo, który jest *maxime ens*, ponieważ pojęcie bytowania (*ens*) jest transcendentalnie analogiczne do faktu, że bytowania inne niż Bóg są stworzone przez Niego i stąd partycypują w Jego ‘bytowości’ ...”, lecz nie omieszkał stwierdzić, że „*licet versus sit Deum esse*

super omne ens quam esse ens” („z jednej strony *esse* Boga jest bardziej ponad wszelki byt niż *esse* bytu – *De natura generis*, rozdz. 1)¹¹, co wcale nie przeszkadza, z powyższych powodów, by kilka linijek dalej dopowiedzieć, że pojęciem „*ens* można określać nie tylko stworzenie, lecz także Stwórcę i to w sposób wskazujący na absolutne pierwszeństwo, gdy chodzi o Niego, gdyż «bytowość» absolutna znajduje się w Bogu i tylko w Nim samym”¹².

3. Porządkowanie rzeczywistości

W drugiej części dzieła Kalinowskiego przedstawiona jest sama metafizyka¹³. Chodzi tu o zbadanie ostatecznych wyjaśnień na temat bytów danych nam w doświadczeniu. Najpierw ustala się odrębność między bytami samodzielnymi i bytami, które są zależne od bytów samodzielnych, po czym przychodzi się do odróżnienia istoty od istnienia oraz uznania tej różnicy jako realnej. Następnie przechodzi się do ustalenia możliwości ruchu (zmiany), wykazując odrębność aktu od możliwości. Zmiana substancjalna wprowadza odróżnienie materii od formy, a także ujawnia jedność formy substancjalnej. To pozwala na pogłębienie zagadnienia zmiany, dzięki odkryciu w bytach elementu nie-

zmiennego i elementu zmiennego, aby w ten sposób definitywnie określić możliwość zmiany przypadłościowej. Wśród bytów, które doświadczamy, znajduje się jeden, który wymaga starannego omówienia, a to powodu jego specyficznych działań, którymi są konceptualna abstrakcja i intelekja. To one ujawniają, iż zależą od jakiegoś pryncypium o naturze niematerialnej, duchowej, która konstytuuje formę substancjalną właściwą człowiekowi. Ze względu na tę naturę, dusza ludzka subsystuje (istnieje samodzielnie) i jest nieśmiertelna. Dlatego też człowiek, będąc indywidualną substancją o naturze duchowej, jest w konsekwencji osobą. A zatem wśród bytów doświadczanych przez nas znajduje się

¹¹ Dziś uważa się to za przypisywaną Tomaszowi z Akwinu pracę nieautentyczną, Zob. James A. Weisheipl, *Tomasz z Akwinu. Życie, myśl i dzieło*, tłum. Cz. Wesołowski, Poznań 1985, s. 486-487; Jean-Pierre Torrel, *Tomasz z Akwinu – człowiek i dzieło*, tłum. A. Kuryś, Warszawa 2008, s. 447-448. W projekcie *Corpus Thomisticum* (www.corpusthomisticum.org) wyraża się przypuszczenie, że autorem tego traktatu jest angielski tomista Tomasz Sutton [przyp. Redakcji]

¹² *L'Impossible Métaphysique*, s. 130-131.

¹³ Tamże. Rozważania tego paragrafu w całości odnoszą się do tej książki, a szczególnie jej drugiej części, poświęconej filozofii bytu [przyp. Redakcji].

jeden byt niematerialny. Różnorodność bytów z kolei zmusza nas do stwierdzenia, że są byty poruszające i poruszane; byty, które przyczynują, i te, które są przyczynowane, byty, które kierowane ku jakiemuś celowi, i te, które kierują do celu, byty przygodne i byty konieczne, byty mniej lub bardziej dobre. Czy jest możliwe, aby istniały te różnice bez istnienia bytu pierwszego w każdej z tych linii przyczynowości czy hierarchii? Ta kwestia zostanie rozwiązana przez przeprowadzenie dowodów na istnienie Pierwszego Poruszyciela, Pierwszego Sprawcy. Kalinowski proponuje w tym miejscu logiczne sformalizowanie *prima via*: - jeżeli nie q , to nie p , więc jeżeli p to q ; czyli $(\sim q \rightarrow \sim p) \rightarrow (p \rightarrow q)$. Czyli, nie ma ruchu bez motoru, więc gdy jest ruch, to jest motor. Odkrycie istnienia Boga daje nam powód bycia innych bytów. Prowadzi to do naszkicowania teologii naturalnej, w której centrum ukonstytuowane jest przez transcendencję, prostotę i doskonałość. Oczywiście to wszystko wymaga odwołania się do zrozumienia transcendentnie analogicznych pojęć „bytowania” i „bytu”.

Przyjąwszy taką postawę, Kalinowski rozważa opracowanie ontologii we właściwym sensie, to znaczy, aby odkryć i sformułować rzeczywiście pierwsze zasady transcendentnie analogiczne tego, co jest. To zadanie przechodzi przez unaocznienie analogicznego charakteru koncepcji bytu (to, co wyznacza strukturę ontyczną właściwą każdemu bytowi), a następnie wskazanie na inne transcendentalia, które z tego wynikają i prowadzą do odkrycia pierwszych pryncypiów bytu i poznania, czyli zasady tożsamości, niesprzeczności, wyłączonego środka, do których dochodzi zasada racji dostatecznej, przyczynowość i w końcu celowość. Kalinowski kończy swój wykład metafizyki uwagami metodologicznymi lub meta-metafizycznymi. Metafizyka jawi się w jego myśli jako system niesformalizowany i nieformalizowalny, lecz aksjomatyzowalny według porządku wprowadzania tez metafizycznych pierwszych i kolejnych. Omawiana publikacja Kalinowskiego była pozytywnie przyjęta przez Étienne Gilsona, czemu dał wyraz w trzech listach umieszczonych na końcu książki *L'Impossible Métaphysique*.

4. Troska o Kościół i życie naukowe

Kalinowski zawsze troszczył się o miejsce filozofii w nauczaniu i w życiu Kościoła katolickiego. Dlatego wobec anty-filozofizmu, który pojawił się na Soborze Watykańskim II, wraz ze swoim kolegą i przyjacielem Stefanem Swie-

zawskim zaproponował program filozofii zarazem żywej i zarazem tradycyjnej, który zilustrował w kolejnej, bardzo osobistej publikacji, wzbudzającej jeszcze i dziś duże zainteresowanie – *La philosophie à l'heure du Concile*¹⁴. Troska o ży-

¹⁴ Jerzy Kalinowski, Stefan Swieżawski, *La philosophie à l'heure du Concile*, Paris 1965, 2014. Książka wydana po raz pierwszy między trzecią a czwartą sesją Soboru i powtórnie w 2014 roku. Wersja

cie filozoficzne wewnątrz Kościoła, która przejawiała się już w początkach kariery Kalinowskiego, skonkretyzowała się także podczas przygotowywania encykliki *Fides et ratio* Jana Pawła II. Był profesorem i dziekan z Lublina, mieszkając we Francji, zawsze pozostał w relacjach korespondencyjnych lub osobistych z dawnymi polskimi przyjaciółmi i kolegami, którzy zajmowali się filozofią, a szczególnie z papieżem Janem Pawłem II. Dlatego też został zaproszony razem ze Stefanem Swieżawskim i Albertem Krąpcem na prywatne seminarium do Castel Gandolfo w momencie przygotowywania tej encykliki, której późniejszą publikację odebrał Kalinowski z dużym zadowoleniem. Zakorzenione w katolicyzmie myślenie Jerzego Kalinowskiego w żadnym wypadku nie przeszkodziło w odbiorze jego prac, w dyskusjach nad nimi, podejmowanych przez logików i filozofów prawa na całym świecie, o czym świadczą dość licz-

ne tłumaczenia jego prac, szczególnie zaś *Logiki norm* oraz częste zaproszenia na międzynarodowe kolokwia i liczne publikacje w zagranicznych periodykach.

Cel, który wyznaczył sobie Kalinowski, aby zaprezentować tezy tomizmu za pomocą instrumentów nowoczesnej logiki pozwalającej na dużą precyzyjność został w pełni osiągnięty. Nadał on tej myśli wielką siłę przekonującą. Mimo to francuska opinia publiczna, oprócz kilku wybitnych wyjątków (takich jak Gilson czy Jean-Louis Gardies), pozostała raczej obojętna na usiłowania Kalinowskiego. Intelktualny klimat francuski był bez wątpienia mało sprzyjający, nawet w gronie tomistów, by przyjąć ściśłą, zrównoważoną i jasno sformułowaną myśl tomistyczną. Wypada mieć nadzieję, że pozostawione przez Kalinowskiego dzieła mogą w przyszłości przyczynić się do polepszenia tej sytuacji.

---

polska: *Filozofia w dobie soboru*, tłum. Cezary Gawrysiak, Maria Gawrysiak, Warszawa 1995. Po tej publikacji Jacques Maritain wysłał autorom długi list, który został wydany przez Charlesa Journeta w „Nova et Vetera” (1965) 4, s. 242-249 i powtórnie w 1973 w *Approches sans entraves* przez wydawnictwo Fayard, gdzie jest opublikowany jako rozdział 4. Ten list znajduje się także w Jacques i Raisa Maritain, *Oeuvres complètes*, t. XIII, Paris 1993, s. 537-546.

Bibliografia

1. Georges Kalinowski, *Initiation à la philosophie morale*, Paris, 1966
2. Georges Kalinowski, *Le problème de la vérité en morale et en droit*, Lyon, 1967.
3. Georges Kalinowski, *La logique des normes*, Paris, 1972.
4. Georges Kalinowski, *L'impossible métaphysique*, Paris, 1981.
5. Georges Kalinowski, *Sémiotique et philosophie*, Paris, 1985.
6. Georges Kalinowski, *Autour de personne et acte de Karol Cardinal Wojtyła. Une rencontre de la phénoménologie et du thomisme*, Aix-en-Provence, 1987.
7. Georges Kalinowski, *La phénoménologie de l'homme chez Husserl, Ingarden et Scheler*, Paris, 1992.
8. Georges Kalinowski, *La logique déductive. Essai de présentation aux juristes*, Paris, 1996.

Jerzy Kalinowski – La vie philosophique dans les tourmentes du XX siècle

Mots clés : Georges Kalinowski, thomisme, logique des normes, philosophie du droit, métaphysique

Il y a vingt ans Georges Kalinowski est mort. Il était un philosophe polono-français spécialiste de la philosophie du droit. En Pologne G. Kalinowski était l'un des fondateurs, avec Stefan Swieżawski, Mieczysław A. Krąpiec o.p., Stanisław Kamiński, Karol Wojtyła, Marian Kurdziałek entre autres, de ce qu'il appellera dans la „Revue philosophique de Louvain” – „L'école philosophique lublinoise”. A cause de problèmes qu'il a subi par le régime politique communiste, en 1958 il choisit de venir en France. Sa philosophie, il l'a présentée dans *L'Impossible Métaphysique* et *La Philosophie à l'heure du Concile*, d'inspiration aristotélicienne et thomiste, où il a exposé la structure ontique de la réalité, de l'homme et de Dieu. A la base de cette

compréhension de l'homme et s'appuyant sur les propriétés transcendantales des êtres, d'où découlent les premiers principes de la connaissance, tels que les principes d'identité de l'être, de non-contradiction, de tiers exclu ou de raison d'être, G. Kalinowski élaborait sa philosophie du droit étroitement liée à la philosophie morale qui «est la 'conclusion' de la métaphysique et la 'prémisse' de la vie», présentée dans *Le problème de la vérité en morale et en droit* et dans *Initiation à la philosophie morale*. L'œuvre de Kalinowski, traduit en plusieurs langues, spécialement *Logique des Normes*, propose le réalisme philosophique thomiste dans les domaines divers comme métaphysique, théorie de la connaissance, éthique et droit.